

A l'entorn dels museus

MONTSERRAT MINOBIS

Fa poc més d'una setmana que per poder accedir als museus —tots els de l'Estat— s'ha de cotitzar. Algunes excepcions, poques, però n'hi ha que permeten l'entrada lliure. Hi haurà un altre capítol en què determinades persones només hauran de pagar mitja entrada. Per acabar d'arrodonir aquesta espècie de gràcia, els directores o directors dels museus podran autoritzar l'entrada gratuïta o bé a preus reduïts a les persones o grups que ho sol·licitin per motius professionals o bé d'investigació. Moltes gràcies!

Aquesta novetat museística respon a una exigència de la Unió Europea perquè la resta de ciutadans i ciutadanes d'altres països no puguin sentir-se discriminats en les seves visites als museus de l'Estat espanyol. Normativa, doncs, que a partir de la setmana passada ja es compleix.

Però sobre els museus hi ha moltes altres qüestions que aquests darrers dies han estat notícia per les diverses polèmiques a l'entorn de dos grans museus: el MNAC i MACB. De les dues polèmiques la que em crida més l'atenció és la generada a l'entorn del qui ha estat fins ara el director del MNAC, Xavier Barral, i de la seva substitució. Substitució que, de moment, assumeix, diuen que a títol provisional, l'actual director general del Patrimoni de la Ge-

neralitat. Si la memòria no em falla, l'inici de la polèmica a l'entorn de la figura de l'ex-director, va esclatar arran d'una suposada incompatibilitat entre el seu càrrec de director del MNAC i un altre que exercia i pel qual cobrava una quantitat. A més d'això es va esgrimir una pèrdua de fe en les seves capacitats per part del patronat del museu manifestava explícitament per l'actual president Ramon Guardans. Dues coses són *xocants* en la qüestió: una, l'actual i provisional director del MNAC comptabilitza ara mateix i per llei, sis feines prou importants—degudes al càrrec de director del patrimoni—: president del consell rector del Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica; president de la comissió executiva de la Junta de Museus; vice-president del consell rector del Museu Nacional d'Arqueologia; vice-president del consell assessor de patrimoni cultural; vice-president primer del consell rector de la Biblioteca de Catalunya i vice-president del Consell de Biblioteques de Catalunya. I si el patronat del MNAC li ha fet l'encàrrec contundent de gestionar el MNAC amb la urgència d'obrir-lo en el termini d'un any, cal preguntar-se, com s'ho farà? No dubto de la capacitat i professionalitat del nou director del MNAC, però podrà fer-ho tot?

13

La gran transformació

FRANCESC ROCA

Ara fa cinquanta anys es va publicar, a Nova York, un llibre destinat a esdevenir un petit clàssic de la teoria de la societat. Es titula *The great transformation*. El seu autor és Karl Polanyi. Havia nascut a Viena, el 1886, de pares hongaresos, fou antropòleg i economista liberal, i casat amb una militant comunista, Ilona Duczynska, es refugià a Londres, el 1933, i més tard als EUA, com tants intel·lectuals europeus d'origen jueu.

Era possible pensar-hi l'altre dia quan Michel Camdessus, director gerent del Fons Monetari Internacional llegia, al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat, sota l'atenta mirada del president Pujol i del ministre Solbes, una conferència sobre els reptes i les perspectives de l'economia mundial. El Fons fa, també, enguany, 50 anys. Alguns, Camdessus ho recorda agafant el toro per les banyes, han dit: "Amb 50 anys, n'hi ha prou i massa". En realitat, però, Polanyi, si visqués, diria que, el Fons, aquests 50 anys, ha avançat massa lentament, ha fet poca cosa.

Quin és el problema? Karl Polanyi ho resumeix amb dues paraules que, avui, poden xocar: el problema és, diu, el desordre causat per l'assaig d'implantar —amb l'ajut de la força de l'Estat, si cal— la "utopia liberal". La pregunta que ens podem fer, ràpidament, és com un liberal pot tèmer les conseqüències de la realització, en la pràctica, de la "utopia liberal"? Per Polanyi, tot comença a l'Escòcia del segle XVIII, quan sorgí, amb Adam Smith al davant, la idea que és possible construir una societat íntegrament basada en el sistema de mercat autoregulat. Aquesta idea de la Il·lustració escocesa s'estén a Anglaterra —David Ricardo, Thomas R. Malthus— i el continent europeu amb una força extraordinària. Tot pot esdevenir mercaderia, diuen, i tot mercat s'autoregula seguint les lleis naturals (inclosa la naturalesa de l'home que vol

només maximitzar el seu benefici i minimitzar els seus costos).

Aquesta transformació —"tot, mercaderia"— és, en alguns casos, lenta. Per exemple, fins al 1840, hi ha capitalisme (producció de mercaderies) sense mercat de treball. Car, fins aquesta data, no se suprimeixen, tal com demanà Malthus, les "lleis de pobres", és a dir, les lleis de protecció als segments desvalguts de la societat. Segons Polanyi, només el triomf quasi absolut de la utopia liberal explica les dues guerres mundials i l'ascens de la reacció totalitària. El feixisme és —diu— un resultat induït de l'esmicolament de la societat produït per la crisi —anys 20 i 30— del sistema de mercat autoregulat. Cal aclarir, de seguida, que Karl Polanyi és un ferm partidari del mercat. Però arriba a la conclusió —i aquí rau la seva aportació fonamental— que ni el treball, ni la terra, ni els diners poden ésser considerats com a veritables mercaderies. Ell diu que són "mercaderies fictícies".

Raons? El treball és "l'activitat econòmica que acompanya la pròpia vida", "una entitat física, psicològica i moral". De fet, podem veure com encara avui són les famílies les qui decideixen quin dels seus membres, com i quan accedeix al (mal anomenat) mercat de treball. És a dir: és una entitat tan enormement complexa, tan "vital" com la família la que es relaciona amb el "mercado de treball".

De fet, explica Polanyi, tots els governs —sigui quin sigui el seu color polític— s'han vist obligats a "protegir el treball". La dita legislació social comença

al darrer terç del XIX, i no ha cessat. El director general del Fons Monetari Internacional pensava, l'altre dia, com un dels punts essencials del seu programa, la "política social" (una "política social", val a dir-ho, ben discutible...).

La terra no és, tampoc, una mercaderia com les altres. Perquè la terra és "el medi natural en què cada societat existeix". Si s'aplica el sistema de mercat a la terra serà un fet, diu Polanyi, 1944, "la devastació del medi ambient, la tala de boscos i la pol·lució dels rius"! I, qui parla de terra, parla de sòl urbà: el mercat autoregulant-se no genera places, ni parcs, ni passeigs, ni poliesportius, ni centres d'assistència pública en salut mental. El Central Park de Nova York no és un producte espontani, la recuperació de les platges de Barcelona no és conseqüència del mercat, i la protecció dels aiguamolls és un acte de govern.

El diner, segons Polanyi, és "un signe de poder adquisitiu... no és un producte sinó un mecanisme de la banca de l'Estat". El diner —com el treball o la terra— no hauria d'ésser una mercaderia, car no hauria d'ésser produït per a ésser venut. La creació de diner —de paper moneda— per part dels bancs, als Països Baixos, obligà, de seguida, al segle XVII, a la creació d'una autoritat monetària estatal: el banc central. Per què? Perquè els moviments "naturals" del mercat del diner (i del crèdit) posaven en perill les empreses. En el pla internacional, d'establiment del patró or perseguia els mateixos objectius: regular el mercat. Les crisis monetàries

dels anys 20-30 foren, només, una vessant de la crisi del sistema liberal. La creació, ara fa 50 anys, a Bretton Woods, d'un embrió de banc central mundial (amb el nom de Fons Monetari Internacional) fou la tardana acceptació que calia tenir la mateixa audàcia que van tenir els que van crear els primers bancs centrals en uns països sense ferrocarrils, sense electricitat i sense màquines d'escriure. (Quan Laureà Figuerola, ministre català d'Hisenda, creà la pesseta al 1869 —pesseta=peça petita, en castellà seria "pieccecita", a la butxaca hi duríem "pieccecitas" i no pessetes —l'Estat espanyol era més gran, si es mesura la distància en temps, que l'Europa actual).

Les noves formes de diner, la moda liberalitzadora, tot desregulant el mercat monetari han desfermat, al darrer decenni, autèntiques tempestes especulatives. Però, si el Fons Monetari no és més fort, en el futur els cataclismes podrien ésser molt més grans. Tímidament, el senyor Camdessus demanava, en la seva intervenció, una assignació de 36.000 milions de DEG (Drets Especials de Gir, el diner que va inventar i fa servir el Fons), equivalents a uns 50.000 milions de dòlars, que són "equivalents a menys del 10% del creixement projectat de la demanda mundial de reserves en els propers 5 anys". Si el Fons Monetari no pot actuar, ho farà un mercat volàtil, especulatiu, opac, dominat per operadors anònims, amb objectius a curtíssim termini, sense visió de l'interès general.

El 1944, Karl Polanyi se sentia

esperançat. La Carta de l'Atlàntic generalitzava la idea d'Estat del benestar. El control del sòl —rural i urbà— havia fet grans progressos. La creació d'un banc mundial suscitava quelcom més que curiositat. En poques paraules, la utopia liberal era, com a tal, arraconada. Ara "la fi d'una societat de mercat —escrivia— no significa de cap manera l'absència de mercat". Els mecanismes del mercat, d'una banda, i la regulació del treball, la terra i el diner, de l'altra, eren les condicions de la continuïtat i el progrés de l'economia moderna.

Cinquanta anys després, les autoritats del Fons Monetari Internacional —i, a continuació, les autoritats econòmiques dels diferents Estats— consideren que hi ha massa regulació, i massa poc mercat. Però, tot seguit, s'apressen, per exemple, a demanar més intervenció política internacional i, en el pla local, "menys Estat, però millor". Curiosament —o no: intencionadament— Michel Camdessus, al Saló de Sant Jordi, no fou cap referència ni a la Xina (ni a les "altres Xines"), ni als països del sud-est asiàtic, ni a Indonèsia, ni a l'Índia o Sri Lanka. És a dir: als Estats que, amb molt mercat però, també, amb molta regulació, molt Estat, estan realitzant l'únic "miracle econòmic" de la segona meitat del segle XX.

La Gran Transformació s'inicià amb la Il·lustració escocesa, fa més de dos-cents anys. Està a punt d'anar-se'n en orris amb la crisi del 1929, l'ascens del feixisme i la segona guerra total. Després, es descobreix que cal una gran reforma. És a l'origen del món relativament feliç en què vivim des de 1945. Michel Camdessus —i els que el segueixen— ens proposen un equilibri molt difícil, sembla que ens volen fer caminar per una corda, en el buit. Podem avançar i retrocedir. Podem caure. Ara, hi ha xarxa. Però si caiem tots a l'hora la xarxa no aguantarà.

Francesc Roca, professor de la UB i director de Nous Horitzons